

Voksenopplæring – det kulturelle kunnskapsløftet

Det offentlige har de siste 30 årene investert betydelige midler i å gi voksne mennesker kunnskap og innsikt. For de frivillige kulturorganisasjonenes aktiviteter har voksenopplæringsmidlene gitt mulighet for systematisk og målrettet opplæring på kulturområdet. Opplæringen har gitt oss dyktige kulturbærere og kulturutøvere i alle lokalsamfunn. Gjennom dette har vi også fått et kvalifisert publikum for profesjonell kunst og kultur.

Kulturoplæring

De frivillige kulturorganisasjonene har drevet opplæringsvirksomhet siden midten av 1800-tallet, finansiert med både offentlige og private midler. Egeninnsatsen har alltid vært stor og ildsjelene mange. I 1976 kom "Lov om voksenopplæring", VO-loven, med øremerkede midler til opplæring. De frivillige organisasjonene fikk en sentral plass i dette arbeidet bla gjennom fordeling av midler og aktivitetsoppfølging.

På slutten av 1990-tallet fikk vi en ny reform, Kompetansereformen, målrettet mot voksne uten grunn- og videregående skole. I denne reformen er arbeidslivet en viktigere samarbeidspartner enn de frivillige organisasjonene. På papiret var organisasjonene tiltenkt en sentral rolle, men slik er det ikke blitt. Kompetansereformen kom med friske midler og nye innfallsvinkler. Dessverre er de frivillige kulturorganisasjonene både perifere og usynlige i dette arbeidet.

Det er viktige forskjeller mellom disse to satsingsområdene på voksenopplæring. Den første hadde og har fokus på fellesskap og demokrati, mens den siste har fokus på enkeltpersoner og rettigheter. VO-loven kan sees i sammenheng med kulturmeldingene på 1970 tallet der demokrati og desentralisering sto sentralt. Kompetansereformen er markedsorientert og behovsrettet. Nedgangen i midlene til tradisjonell voksenopplæring må også sees i denne sammenheng.

VO-midlene har vært og er en viktig finansieringskilde for kulturorganisasjonenes opplæringsvirksomhet og gjennom det, også deres kulturvirksomhet. Kurs med VO-støtte samler hvert år ca 700 000 deltakere. Ut fra timetallet på ca 1,2 millioner timer er nærmere 70 % av opplæringsaktiviteten knyttet til det vi kan kalle kultur, livssyn og demokrati.

VO-midlene er betydelig redusert de siste fem årene, fra ca 250 millioner til ca 100 millioner. Bare fra 2005 er det en nedskjæring på 54 millioner. Mange aktiviteter står i fare for å måtte legge ned sin virksomhet. Dette rammer både lokale opplæringsaktivitetene og etablerte samarbeidsnettverk lokalt og nasjonalt. Lite penger betyr svakere og etter hvert usynlige pressgrupper og dermed svakere fagmiljøer. Konsekvensene kan bli at vi mister særegne norske samarbeids- og demokratimodeller. Norge har de siste 150 årene hatt et velorganisert folkelig engasjement i ulike fellesskap der kunnskap, egeninnsats, likeverd og samarbeid har stått sentralt. Kulturkunnskap er mangelvare i vårt moderne markedsstyrte samfunn. Det kunnskapsløfte som voksenopplæringsmidlene har bidratt til er i seg selv grunn nok til å videreføre den offentlig støtten.

Kunst og kultur er i Norge resultat av både profesjonelle og frivilliges arbeid. Det er fremdeles det frivillighetsbaserte kulturlivet som tilbyr størst bredde, tilgjengelighet og deltakelse i de fleste norske lokalsamfunn. Uansett om vi ser på opplæring, formidling eller

aktivitet, spiller de frivillige kulturorganisasjonene en sentral rolle. Norske festivaler kan i dag ikke gjennomføres uten betydelig frivillig innsats. Lokale konserter arrangeres i hovedsak av frivillige ildsjeler i lokale kulturorganisasjoner. Mange norske håndverkstradisjoner hadde for lengst vært utdødd uten kulturorganisasjonenes målrettede opplæringsvirksomhet. Selv etter at kulturskoler og videregående skoler med musikk, dans, drama ble opprettet, står de frivillige kulturorganisasjonene for en vesentlig del av grunnopplæringen for mange av våre nåværende og framtidige profesjonelle kunstnere. Og sist men ikke minst; de frivillige kulturorganisasjonene er viktige arbeidsplasser og oppdragsgivere for profesjonelle pedagoger, kunstnere og kulturarbeidere. Sentralt i alt dette står opplæring, både formell og utformell. Når midlene til den organiserte opplæringen uteblir, reduseres kvaliteten på de lokale kulturaktivitetene og dermed kvaliteten i norsk kulturliv. Dette går ikke bare ut over frivillige kulturaktiviteter, men rammer i like sterk grad profesjonelle kunstnere og kulturarbeidere.

Kunnskapen om de frivillige kulturorganisasjonenes aktivitet, og deres betydning for norsk kulturpolitikk og kulturliv, er lav og fragmentarisk. De tradisjonelle frivillige kulturorganisasjonene knyttet til musikk, teater, dans, folkekultur, håndverk, kulturvern mm er heller ikke synlig i den forskningsbaserte kunnskapen. Sett i lys av at de frivillige kulturorganisasjonene på noen områder er eneste bærere og formidlere av sentrale kulturkunnskaper, er dette urovekkende. Det er også tankevekkende at verken forskningen eller det politiske miljøet har satt fokus på det frivillige kulturarbeidet som sådan og dets betydning for norsk kulturliv; lokalt og nasjonalt.

Kultur og opplæring og næring

Det er viktig å huske på at alt starter et sted og at alt må læres fra bunnen. Det gjelder for profesjonelle som utforsker nye områder og det gjelder for barn som får sin første kulturoplæring. Manglende kunnskaper og ensidig fokus på institusjoner og profesjonelle systemer er i ferd med å ta strupetak på grunnfjellet i norsk kulturliv – nemlig de frivillige kulturorganisasjonene. Inn på arenaen kommer enkle løsninger der ungdom får inntrykk av at veien til en profesjonell karriere går gjennom deltakelse i Idol.

De frivillige kulturorganisasjonene fokuserer i hovedsak på opplæring i et fellesskap. Disse fellesskapene trues i dag av det offentliges fokus på opplæring som et tilbud til enkeltindivider på et marked. Fokuset flyttes fra fellesskap til individ, fra organisasjon til marked og fra kulturformidling til pedagogikk. I dette bildet er de frivillige kulturorganisasjonene tilbydere på lik linje med andre tilbydere. Deltakerne får, som i alle typer voksenopplæring, økte kunnskaper, bedre selvinnsikt, økt selvtillit og andre positive effekter av opplæring. Men de får ofte også en mereffekt knyttet til deltakelse i bredere fellesskap. De frivillige kulturorganisasjonene har tilbud både i forkant og etterkant av opplæringen og tilbyr en arena for den enkeltes engasjement og utvikling over tid.

Frivillige organisasjoner på lokalplanet er i utgangspunktet frittstående lag og foreninger. Disse lokale lagene og foreningene utgjør grunnstammen i enhver nasjonal organisasjon og konstituerer den frivillige organisasjonen på regionalt og nasjonalt nivå. Hovedtyngden av opplæringsvirksomheten i frivillig regi skjer på lokalt nivå som en integrert del av virksomheten. For lokale lag og foreninger er opplæring og kulturutvikling to sider av samme sak, og kan ikke sees isolert fra organisasjonenes hovedformål. Opplæring er sjelden hovedoppgaven. Det er likevel slik at kulturorganisasjonene er avhengig av systematisk opplæring over tid for å nå sine mål. Dette gjør opplæringsvirksomheten til en av de viktigste

enkeltaktivitetene. For kultursektoren er opplæring, kunnskaps – og tradisjonsoverføring grunnleggende forutsetninger for et levende kulturliv, et levende organisasjonsliv og et aktivt og levende samfunn. Frivillige kulturorganisasjoner bidrar gjennom sin opplæringsvirksomhet til å opprettholde og videreutvikle et bredt og variert lokalt kulturliv. Sett fra et slikt ståsted blir voksenopplæringsmidlene også et viktig kulturpolitisk virkemiddel.

De siste årene har vi sett en utvikling av lokale lag og foreninger som i utgangspunktet ikke knytter seg til regionale og nasjonale organisasjonsstrukturer som medlemmer. De inngår likevel i løse nettverk og samarbeidsstrukturer med de samme organisasjonene. Gjennom disse nettverkene nyter også de godt av bl.a. midler til voksenopplæring.

Kulturlivet er også arbeidsplass for mange profesjonelle pedagoger, kunstnere og kulturarbeidere. I randsonen av kulturorganisasjonene finner vi et bredt spekter av bla selvstendig næringsdrivende som forsøker å leve av sine kunnskaper, som produsenter, som utøvere eller som instruktører og lærere. De fleste av kulturlivets opplæringsaktiviteter krever dyktige lærere og instruktører. Noen av dem har kulturoplæring i frivillige organisasjoner som levevei.

Samfunnsutvikling

Dagens fokus på markedsorientert opplæring, målrettet mot enkeltpersoner og deres rettigheter, er av relativt ny dato. Med et slikt fokus mister vi fort fellesskapet av syne. Opplæring i regi av frivillige kulturorganisasjoner er for mange innfallsporten til et større fellesskap. Fellesskapet gir grunnlag for videre involvering og engasjement; et engasjement som er en forutsetning for at lokale lag og foreninger kan engasjere seg i lokale og nasjonale samfunnsspørsmål. Opplæringen har derfor betydning både for den enkelte og for fellesskapet. Opplæring er viktig både som fundament og som drivkraft i virksomheten. For enkeltmedlemmene betyr dette økt kunnskap og kompetanse over tid, og for noen også grunnlag for en profesjonell karriere. For lag og foreninger betyr opplæringen at de er beredt til å delta og bidra i samfunnsutviklingen med et felles kunnskapsgrunnlag. For samfunnet betyr det at det finnes kvalifiserte og interesserte samarbeidspartnere for en lang rekke utfordringer.

Storsamfunnets forståelse av de frivillige organisasjonenes rolle i byggingen av Norge var lenge sentral. Voksenopplæringsmidlene ble i sin tid innført nettopp som et målrettet tiltak for å sikre at alle deler av folket fikk tilgang til kunnskap og ideer. Det vil ikke være verken ønskelig eller mulig å erstatte frivillige organisasjoner med offentlige eller private tiltak. Det vil heller ikke være mulig å erstatte opplæring i frivillig regi med opplæring i offentlige eller private skoler.

Offentlighetens ensidige fokus på individet (og behovet for teoretisk skoloring) trekker oppmerksomheten vekk fra organisasjonene og deres identitet som fellesarena og samfunnsaktører. Organisasjonene er avhengig av at det finnes et marked for deres tilbud, men de er ikke markedsstyrt i betydningen salgs- og konkurranseorientert. Der er derfor dårlig tilpasset det offentlige ønske om konkurranse mellom tilbydere på et opplæringsmarked.

Voksenopplæringsmidlene har fremdeles stor betydning for lokal opplæringsvirksomhet, for lokal kulturaktivitet og for norsk kultur- og velferdspolitik. De frivillige kulturorganisasjonene bærer fremdeles i seg noe av den gamle måten å lære på, nemlig å lære gjennom å delta. Voksenopplæringsmidlene utgjør en begrenset del av

Åse Vigdis Festervoll
21.03.06

opplæringskostnadene, men er avgjørende for mange av tilbudene innen kulturoplæringen.
Spørsmålet er ikke om det offentlige har råd til å støtte kulturoplæringen i frivillig regi.
Spørsmålet er om vi har råd til å la være.